VIHAAN

2022

ANNUAL MAGAZINE

Bharati College, NCWEB, University of Delhi

Index

Director NCWEB Message..............................1
Principal Bharati College Message.................2

Teacher-In Charge Message............................3
Annual Report..4

Photo Gallery I..6

Sanskrit Section...16

Hindi Section..36

Photo Gallery II.. 43
English Section.. ..55

"Language is the vehicle of ideas"

- *Swami Vivekananda*

Words are at play in the hands of a writer who can weave a dream, an inspiration, fantasy, horror, love stories and an array of emotions mankind emulates. NCWEB Centre, Bharati College is all set to give a stage to its talented student writers, poets, story tellers to come out with one more edition of their magazine "Vihaan 2022".

I am hopeful that as the name of the magazine suggests; it will bring a new dawn in the expressions and writings the students of this NCWEB centre and they will take this opportunity to showcase their talent. As we celebrate 75 years of our freedom from colonial rule under the theme of 'Azadi Ka Amrut Mahotsav', this e-magazine will be a collective representation of the creativity of the students on the various aspects of our freedom struggle. I have been told that the articles in the magazine are in English, Hindi and Sanskrit languages, I'm delighted to know that the contribution in Sanskrit language has surpassed both Hindi and English. I congratulate the Teacher in Charge, Dr. Mala Rani and the faculty members of the Centre for their sincere efforts and the non-teaching staff for logistic support, towards the publication of this magazine.

Prof. Dr. Geeta Bhatt

Director, NCWEB, University of Delhi

I'm proud to say that Bharati College NCWEB grooms its young women to be disciplined, skilled, articulate and proactive in taking initiatives to hold their own place in the world. They are encouraged to be socially responsible and play active role as responsible citizens of the Country. This all empowers the young women to increase their control over the decisions that affect their lives both within and outside the household. Through their empowerment young women gain greater share of control over resources and it gives them the power of decision making in the home, community, society and nation. Acquiring information and knowledge along with the skills to build the powers of human mind and spirit are the true objectives of education NCWEB at Bharati strives for imparting these to its women learners.

Along with academic pursuits, the students are encouraged to associate with the grassroots to widen their skills and abilities. Special efforts are made to encourage the learner's to participate in various cultural activities. There is a constant endeavour to provide an environment of mutual respect at the centre, in pursuit of a shared ambition. Ours is a caring community where students' needs are a priority and traditional Indian and modern Western educational values are respected and encouraged to coexist.

We at Bharati NCWEB centre try to provide a sincere, compassionate, inspiring and stimulating environment in which our students learn and progress. The success of an educational institution is underpinned by its ability to nurture talent and give opportunities to realise their potential. Our prime purpose is to provide an education which explores and strengthens the potential which is innate in every individual but awaiting expression.

I congratulate Dr. Mala Rani, Teacher-in-Charge and her entire team who have ensured a vibrant and engaged student community where there is a healthy blend of traditional values along with a progressive outlook.

Prof. Rekha Sapra
Officiating Principal
Bharati College

"To be good and to do good - that is the whole of education."

Swami Vivekananda

It gives me immense pleasure to place before you the latest edition of our magazine- *'Vihaan 2022'*.

Life today is inundated with the printed words, mostly not on paper, some trivial, some valuable, but most transient. Fortunately, there emerges, occasionally, a peak of commitment and concern. *Vihaan 2022* is one such attempt to inform, reveal and showcase the creativity of our students and faculty in a unique way.

To impart an education that is holistic and extends from the classroom to our students' life, *Vihaan 2022* is a medium. We endeavour to transform gauche, meek and impressionable girls who throng our corridors as *freshers* into smart and attractive personalities with intellect and values.

We teachers nurture young minds and souls and then, having done our job, sit back and quietly let them go. I compliment the editor, Dr. Anjali Singh and her entire team of editors for bringing out this attractive and superb edition of *Vihaan* with the most suitable theme, *Azadi Ka Amrit Mahotsav* in the 75th year of our Independence.

Dr. Mala Rani
Teacher-in-Charge
Bharati College,
NCWEB, University of Delhi

Annual Report 2021-22

The academic session 2021-22 held special importance for all good reasons. It was a feeling of witnessing a phoenix, the mythical bird which is reborn from its own ashes, after experiencing once in hundred years Pandemic. Faculty and students entered the campus after a gap of two years. The excitement could be palpable throughout the session. Though admission process for academic year began in October 2021, online classes for odd semester started from 30 Dec 2021. These semesters ended in Feb 2022 followed by OBE exam in March 2022.

The odd semesters started offline in April 2022. Since students were attending college after two years, it was needless to say that they were aspiring for more than just syllabus and exams. Their wishes were truly rewarded. You all will be happy to know that several co-curricular activities were conducted during the short span of time of this fast forward year, dates for various extra-curricular events and competitions were announced commencing from 29 May and scheduled for each Sunday, culminating on **24 July 2022 i.e. Annual Day.**

The following competitions were held and three winners from each were chosen; Solo Singing, Painting, Poetry, Mehendi, Best out of Waste, Solo Dance, Fireless Cooking, Debate, Quiz & Rangoli. Apart from these, **Sports day was celebrated on 9 July 2022.** Students and faculty members participated with enthusiasm. The events held include Sack Race, 100m Race, Lemon Race, Yoga Competition, Skipping & 100m Race of staff members.

The enthusiastic participation of our students is a testimony of success of these events. I firmly believe in the holistic development of my girls, and the fact that many valuable lessons of life are learned on the games field, during dramatics, hobbies and outdoor trips which we could not organize due to first COVID and then extremely hot weather, but are still in our bucket list. Education, minus character development and leadership is of no value. While we are proud of Delhi University's 100 year old heritage and traditions, we are at the same time keen to be as modern as possible in order to be relevant to this age and times, and be ready for the future.

During *Azadi ka Amrit Mahotsava,* Our students also participated in Online Competitions, **"One Week for Nation"**, organized by NCWEB from 15 August to 22 August 2021. I'm delighted to announce that our second year students, Nancy Patel won the first prize in Poster Making Competition and Princy Verma won third prize in Best out of Plastic Waste Competition. I think both of them surely deserve a big hand. Our students and faculty members also participated in **International Women Day organized by NCWEB, DU North Campus** on 14 March 2022.

Other curricular and co-curricular events organized during this packed academic session were **a Webinar on "What after Graduation"** on 21 Feb 2022, **E- Accountant Course: Seminar** ***Skill Hai to Job Hai*** in association with Sardar Patel Academy and Research Centre on 10 April 2022, **Seminar on Save Soil** on 29 May 2022 in association with Isha Foundation, **Russian-Ukraine War and International Relations Presentation** held on 26 June 2022 organized by teacher teaching Semester IV Political Science students Mr. Stanzin Lhaskyab, **CFX Chartered Financial Expert: A live orientation session** held on 26 June 2022 in collaboration with FinX. **Van Mahotsav Celebration** Program was held on 2 July 2022. EVS faculty member, Mr. Chandranshu Tiwari organized a Documentary session for students to create awareness about environment. **Cyber Safety Awareness Programme** was held on 3 July 2022 courtesy NCWEB, University of Delhi. Students were informed about dangers, threats of online activities, and important websites/ helpline where they can reach out for help. The resource persons were Delhi Police Official from cyber-crime branch.

I conclude this report by expressing my sincere gratitude to the Chairman, Director and other administrative staff of NCWEB, the Principal, Bharati College, the teaching and non-teaching staff of our Center and students for their dedication and sincere efforts which keep us motivated on the path to realizing vision of Non-Collegiate Women's Education Board, University of Delhi, and enables us to scale new heights. I also expect that our passing out students will remain in touch with us as alumni of Bharati College, NCWEB.

Dr. Mala Rani
Teacher-in-Charge
Bharati College Center

Annual Day NCWEB Bharati College Center

On Sunday 24th July, 2022 NCWEB Bharati College Centre celebrated its Annual Day. The program was organized in the college ground. NCWEB Director Dr. Geeta Bhatt Chairman Mr. Dayanath Jha and NCWEB Deputy Director Mr. Surendra Kumar grace the occasion with their presence. The distinguished guests were presented with paintings made by students of Bharati college NCWEB teaching center by Teacher in charge, Dr. Mala Rani.

The program started with a welcome address and a lamp-lightening ceremony. It was followed by Saraswati Vandana. Dr. Mala Rani presented the Annual Report. It was followed by prize distribution ceremony. Trophies and certificates were given to academic winners, cultural event and sport's day winners. The prize distribution ceremony was followed by the release of Bharati College NCWEB teaching Center's Magazine Vihaan 2022.

Annual day celebration also witnessed folk dances, poetry reading, and songs presentations from students showcasing their talent and versatility. Miss Bharati 2022 contest was also organized on the same day.

Director NCWEB Dr. Geeta Bhatt, addressed the students and faculty members. Her inspiring words as always lifted the spirits of students and faculty alike. The day ended with a short thanksgiving speech by TIC Dr. Mala Rani.

Left to Right: Dr. Kamini Bhutani (Deputy Coordinator),

Dr. Rekha Sapra (Principal), Dr. Mala Rani (Teacher In charge)

Editorial Team – Vihaan'22

L to R : Dr. Mani Shankar, Mr. Ram Prakash D, Mr. Stanzin, Dr. Leena, Mr. Niyas, Dr. Anjali, Mr. Chandranshu, Ms.Christina, Dr. Chitra, Ms. Swati, Dr. Nivedita, Ms. Shivani

TEACHING STAFF 2022

NON- TEACHING STAFF - 2022

L to R: Mr. Devanand, Mr. Jitender, Ms. Kiran, Ms. Bharati, Mr. Rajesh, Mr. Prashant, Dr. Kamini, Dr. Malarani, mr. Shailendra, Mr. Kailash, Mr. Ram Awadh, Mr. Sajjan, Mr. Sanjay, Mr. Subhash

BA PROGRAM I YEAR 2022

BA PROGRAM II YEAR 2022

BA Program III YEAR 2022

B. Com I Year 2022

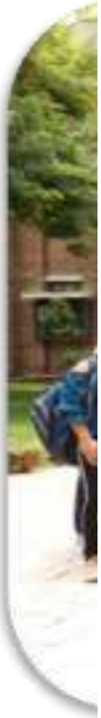

B.Com II Year 2022

B.Com III Year 2022

"Miss Bharati 2022" Event Report

Bharati College NCWEB Teaching Center, DU organised "Miss Bharati 2022" event on 24th July 2022 for the final year students of B.A(P) and B.Com(P). Twenty-four participation entries were received from the students. Participants displayed their various talents in the four rounds of the event.

In the first round all the participants introduced themselves following a ramp walk on the stage. The second round was an extempore competition for the shortlisted candidates from the first round. Twelve participants were again shortlisted for the third round. The third round involved a display of unique talents like dancing, singing etc. and five contestants were shortlisted. They were asked a question each by the judges in the final round of the event.

In the final round, Jolly Panthania of B.Com(P) emerged as the winner and bagged the title of "Miss Bharati 2022". Anishka Gulati and Simran from B.Com(P) became the runners-up. The crowning tiara and the titles were presented to wineers by Dr. Kamini Bhutani (Dy. Coordinator). The event was coordinated by Dr Kanishka Sethi, Ms Swati Sharma, Dr. Swati Soam, Dr. Nivedita and Ms Ritika Tehelramani.

विहान

(2022)

संस्कृत-खण्डः

विषयानुक्रमणिका

- सम्पादकीयम् ……………………………….…………….……………..…….……..18
- सुभाषितानि…………………….…………………………………….…………..….19
- स्वातन्त्र्यवीरः भगतसिंहः भावना ……………….21
- भारतीया नारी रचना………………….22
- वीराङ्गना 'कण्णहि : 'एका धर्मपरायणा नारी वैष्णवी गौरः……………23
- कोरोणादशकम् सुरुचिः कुमारी...............25
- स्वातन्त्र्यामृतम् डॉ. मणिशंकरद्विवेदी…….28
- भारतराष्ट्रविकासे संस्कृतम् डॉ.लक्ष्मीकान्तविमलः …..29
- वैदिकसाहित्ये स्त्रीणां स्वरूपम् डॉ.लीनाचौहानः ……….33

सम्पादकीयम्

हर्षस्य विषयोऽयं यत् दिल्ली विश्वविद्यालयस्य 'नॉन कॉलेजिएट महिला शिक्षा बोर्ड' इत्यनेन भारतीमहाविद्यालयकेन्द्रेण **'विहान'** नाम्ना एका अन्तर्जालीया ई-पत्रिका प्रत्येकम् अपि वर्षे प्रकाश्यते। तस्याः ई-पत्रिकायाः २०२१-२२ शैक्षणिकवर्षस्य नूतनोऽयं अङ्कः इदानीं प्रकाश्यते। अस्यां पत्रिकायां महाविद्यालयीयानां छात्राणाम्, अध्यापकानां च आलेखेन सह महाविद्यालयेन समायोजितानां विविधानां शैक्षणिककार्यकलापानामपि विवरणं सम्यक्तया प्रदर्श्यते। पत्रिकेयं त्रिषु भाषासु उपनिबद्धा । अस्यां पत्रिकायां संस्कृत-हिन्दी-अंग्रेजी-भाषायां लिखितानां छात्राणामथ च अध्यापकानां मौलिकाः पद्यरचनाः आलेखाश्च विद्यन्तेतराम्।

'भारतस्य प्रतिष्ठे द्वे संस्कृतं संस्कृतिस्तथा' इत्युक्त्या समग्रेऽपि संसारे भारतीयाः संस्कृतिः संस्कृतं च भारतराष्ट्रस्य गौरवं वर्धयन्तः। भारतीयसंस्कृतौ नारीणाम् अत्यन्तं गौरवास्पदं स्थानं स्वीकृतं वर्तते। वयं भारतीयाः सकलां भूमिमेव मातृरूपेण कल्पिताः स्मः। यथोक्तम् अथर्ववेदे **'माता भूमिः पुत्रोऽहं पृथिव्याः।'** मनुस्मृतौ अपि नारीणां सम्माने उल्लिखितं वर्तते यत् **'यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः'** इति। यदि समाजे एका स्त्री शिक्षिता भवति तर्हि समाजस्य एकः समग्रः कुटुम्बःशिक्षितो भवति। यतोहि परिवारे माता एव स्वसन्तानेभ्यः आदिगुरुः भवति। एतस्मात् कारणात् समाजे स्त्रीणां कृते शिक्षा अनिवार्या अस्ति। दिल्लीविश्वविद्यालयस्य 'नॉन कॉलेजिएट वुमेन एजुकेशन बोर्ड' इति प्रकल्पोऽयं नारीशिक्षाकृते अग्रणीभूमिकायाः निर्वहणं कुर्वन् अस्ति। अस्य संस्थानस्य दिल्लीनगर्यां स्थितेषु महाविद्यालयीयेषु विविधेषु केन्द्रेषु उच्चशिक्षां प्राप्तुकामाः नैकाः बालिकाः स्नातकं स्नातकोत्तरं च उपाधिं प्राप्नुवन्ति। प्रकल्पस्यास्य इयं विशेषता अस्ति यत् अस्य विविधानि केन्द्राणि प्रायः अवकाशदिवसे एव समायोज्यन्ते। अतः याः बालिकाः क्वचित् कार्यरताः सन्ति ताः अपि स्वकीयां कक्षां कर्तुं शक्नुवन्ति।

इयम् ई-पत्रिका महाविद्यालयीनां छात्राणां नवोन्मेषस्य प्रदर्शनार्थम् एकं महत्त्वपूर्णं माध्यमं वर्तते। 'स्वतन्त्रतायाः अमृतमहोत्सवम्' इति विषयं केन्द्रे निधाय अस्याः पत्रिकायाः संस्कृतखण्डे आदौ कैश्चित् संस्कृतसुभाषितैः सह छात्राणाम्,अध्यापकानां च लिखितानि पद्यानि आलेखानि च समाहितानि सन्ति।

मन्यामहे, पत्रिकायाः अङ्कोऽयं आगामि-अङ्कस्य संस्कृतरचनाकर्तृणां कृते अवश्यमेव सत्प्रेरको भविष्यति। अस्याम् ई-पत्रिकायाम् आलेखप्रदानकर्त्रीः आलेखप्रदानकर्तॄंश्च प्रति सादरम् आभारं प्राकट्य महाविद्यालयीयकेन्द्रस्य अध्यापक-कार्यप्रभारी-महोदयाः प्रति, केन्द्रस्य समायोजकमहोदयाः प्रति, समेषां सहायकाध्यापकवृन्दान् प्रति यथायोग्यम् अभिवादनं कार्तज्ञ्यञ्च ज्ञाप्यते।

यथा सूर्येण चन्द्रेण संसारोऽयं प्रकाशितः।

'विहान'स्यास्य अङ्केन छात्रवृन्दाः प्रकाशिताः॥

डॉ.मणिशंकरद्विवेदी | **डॉ.लीना चौहानः**

सुभाषितानि

संगच्छध्वं संवदध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।
देवा भागं यथा पूर्वे सञ्जानाना उपासते ।।

हम सब एक साथ चलें, एक साथ बोलें, हम सबका मन एक हो। प्रा◌ाचीन समय में देवताओं का ऐसा आचरण रहा, इसी कारण वे वन्दनीय हैं।

सहनाववतु। सह नौ भुनक्तु। सहवीर्यं करावहै।

तेजस्विनावधीतमस्तु। मा विद्विषावहै॥

परमात्मा हम (आचार्य और शिष्य) दोनों की साथ-साथ रक्षा करें। हम दोनों का साथ-साथ पालन करें। हम साथ-साथ विद्यासम्बन्धी सामर्थ्य प्राप्त करें। हम दोनों का अध्ययन तेजस्वी हो। हम किसी से द्वेष न करें।

अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसाम्।
उदारचरितानां तु वसुधैवकुटम्बकम्।।

यह मेरा है, यह उसका है, इस प्रकार के विचार वे लोग करते हैं जिनकी बुद्धि संकीर्ण होती है। व्यापक विचारों वाले लोगों की दृष्टि में तो समस्त संसार ही एक परिवार है।

वृत्तं यत्नेन संरक्षेद् वित्तमायाति याति च ।
अक्षीणो वित्ततः क्षीणो वृत्ततस्तु हतो हतः ।।

मनुष्य को अपने चरित्र का संरक्षण प्रयत्नपूर्वक करना चाहिये (धनका नही), क्योंकि धन तो आते जाते रहता है। धन के नष्ट हो जाने पर उसे पुनः प्राप्त किया जा सकता है परन्तु शीलहीन मनुष्य मृत के समान होता है।

न चौर्यहार्यं न च राजहार्यं न भ्रातृभाज्यं न च भारकारि।
व्यये कृते वर्धत एव नित्यं विद्याधनं सर्वधनप्रधानम।।

विद्या रूपी धन को न चोर चुरा सकता है, न राजा ले सकता है, न भाई बांट सकता है, न ही वह किसी के कंधे पर वह बोझ ही होता है। उसको खर्च करने पर वह हमेशा बढ़ता ही है। इसलिए विद्यारूपी धन को सभी धनों में प्रमुख बतलाया गया है।

सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम्।
वृणते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः।।

बिना विचार किये अचानक से कोई भी कार्य नहीं करना चाहिए; क्योंकि बिना सोचे समझे किया गया कार्य आपत्ति का कारण बन जाता है। जो धन गुणों पर मुग्ध होता है, वह सोच-समझकर काम करने वाले को ही माला पहनाता है।

अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकम्।
सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्त्यन्ध एव सः।।

अनेक शंकाओं को दूर करने वाले, भूत-भविष्य और परोक्ष को प्रत्यक्ष दिखाने वाले शास्त्ररूपी नेत्र जिसके पास नहीं है, वह वास्तव में अंधा है।

पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम्।

सन्तः परीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः॥

पुरानी होने मात्र से ही न तो सभी वस्तुएँ अच्छी होती हैं और न नयी होने से बुरी तथा हेय। विवेकशील व्यक्ति अपनी बुद्धि से परीक्षा करके श्रेष्ठतम वस्तु को अंगीकार कर लेते हैं और मूर्ख लोग दूसरों के द्वारा बताने पर ग्राह्य अथवा अग्राह्य का निर्णय करते हैं।

पुस्तकस्थातु या विद्या परहस्तगतं धनम्।

कार्यकाले समुत्पन्ने न सा विद्या न तद्धनम्॥

पुस्तक में रहने वाली विद्या (मात्र पुस्तकीय ज्ञान) अर्थात् बिना समझ के पढ़ी हुयी विद्या तथा दूसरों के हाथ में गया हुआ अपना ही धन, आवश्यकता पड़ने पर न तो वह विद्या न ही वह धन ही काम में नहीं आते हैं।

गुरुशुश्रूषया विद्या पुष्कलेन धनेन वा।

अथ वा विद्यया विद्या तुरीयं नास्ति साधनम्॥

विद्या (ज्ञान) प्राप्ति के तीन ही रास्ते हैं- पहला गुरु की सेवा सुश्रुषा द्वारा गुरु कृपा से विद्या की प्राप्ति, दूसरा प्रभूत मात्रा में किसी को धन देकर उससे विद्यार्जन करना तथा तीसरा रास्ता कुछ ज्ञान होने पर स्वयं से ग्रन्थों का अध्ययन करके अर्थात् विद्या से ही विद्या की प्राप्ति का है। इन तीनों मार्गों के अतिरिक्त विद्या प्राप्ति का कोई चौथा मार्ग नहीं है।

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद्दुखभाग्भवेत्॥

सभी लोग सुखी हों, सभी लोग स्वस्थ रहें, सभी लोग कल्याणकारी दृश्य देखें, संसार का कोई भी प्राणी दुःखी न हो।

स्वातन्त्र्यवीरः भगतसिंहः

भावना
स्नातक-द्वितीयवर्षम्, चतुर्थसत्रम्

किं भवन्तः कल्पयितुं शक्नुवन्ति यत् ये आङ्गलशासकाः जगतः विशालं भूभागं शासितवन्तः, येषां शासनकाले सूर्यः कदापि अस्ताचलं न गच्छति स्म, तादृशाः शक्तिशालिनः आङ्ग्लशासकाः अपि भारतराष्ट्रस्य त्रयोविंशति-वर्षीयेण क्रान्तिकारिणा अस्माकं स्वतन्त्रतायाः नायेकन भगतसिंहेन भयभीताः।

अस्माकं राष्ट्रस्य स्वतन्त्रतान्दोलने अनेके वीराः स्वकीयस्य राष्ट्रस्य स्वातन्त्र्यार्थं प्राणाहुतिम् अकुर्वन्। तेषु वीरेषु भगतसिंहः अन्यतमः ।तस्य नाम अद्यापि आबालवृद्धैः सर्वैरपि आदरेण स्मर्यते। तस्य चिन्तनम् अद्वितीयम् आसीत्। सः कथयति स्म् यत् क्रान्तिकारिणः तु सर्वदा आत्मोत्सर्गाय तत्पराः भवन्ति। ये मरणात् भयभीताः न भवन्ति, ते आयुषः चिन्तां किमर्थं कुर्युः। सः स्वदेशंस्वातन्त्र्यार्थं स्वप्राणाहुतिं दत्त्वा अमरः अभवत्।

भगतसिंहः प्रायः वर्षद्वयं कारागारे व्यतीतवान्। यदा सः कारागारे आसीत् तदा स्वकीयेन लेखेन स्वक्रान्तिकारिणं विचारं देशस्य युवकानां समक्षं निरन्तरं प्रकटयति स्म। कारागारे तिष्ठन् अपि तस्य अध्ययनं निरन्तरं भवति स्म। तस्मिन् काले तेन लिखिताः आलेखाः स्वसम्बन्धिजनं प्रति प्रेषितानि विविधानि पत्राणि च अद्यापि तस्य विचाराणां दर्पणम् अस्ति। तेन स्वकीये अनेकस्मिन् आलेखे अनेकेन प्रकारेण धनपतयः शत्रुरूपेण स्वीकृताः। तेन लिखितम् अस्ति यत् सर्वहारावर्गाणां शोषकाः यदि भारतीयाः अपि भवेयुः तदा ते तस्य कृते शत्रुसमाः एव। भगतसिंहेन कारागारे एव आंग्लभाषायाम् एकं प्रसिद्धम्

आलेखं लिखितम्। तस्य आलेखस्य शीर्षकम् आसीत्-'अहं नास्तिकः किमर्थः'। भगतसिंहेन आङ्लशासकैः भारतीयानां प्रति कारागरस्य दुर्व्यवस्थां प्रति कारागारे स्वमित्रैः सह चतुष्षष्ठिदिवसपर्यन्तं भोजनबहिष्कारम् अकुर्वत्। तस्य यतीन्द्रनाथनामकेन एकेन मित्रेण तु भोजनबहिष्कारावधौ एव स्वप्राणं त्यक्तम्।

केनापि सत्यमेव उक्तम् यत् वृद्धैः कोऽपि सुधारः कर्तुं न शक्यते, यतो हि वृद्धाः तु बुद्धिमन्तः भवन्ति। परं सुधाराः तु तादृशैः नवयुवकैः परिश्रमेण, अदम्य-साहसेन, आत्मोत्सर्गेण, निष्ठया च भवन्ति यैः कदापि भयभीतः न भूयते अथ च यैः विचारान् अपेक्षया अनुभवस्य महत्त्वं प्रदीयते।

भारतीया नारी

रचना
स्नातक-द्वितीयवर्षम्, चतुर्थसत्रम्

भारतीयसमाजे नारीणां महत्त्वपूर्णस्थानं विद्यते। संस्कृतसाहित्येषु वैदिककालीनानाम् ऋषिकाणां तथा च आधुनिकानां नारीणां वर्णितं स्वरूपं तासां समाजे सम्मानजनकस्थानं द्योतयति। भारतीयसमाजे नारीणां सम्मानं सर्वेषां कृते आवश्कं स्वीकृतं वर्तते। यस्मिन् देशे नारीणां सम्मानं भवति सः देशः उन्नतिम् अधिगच्छाति। यत्र तासाम् आदरः क्रियते तत्र सुखं शान्तिश्च भवति।

अस्माकं देशे तु नारीणां स्वरूपं मातृपदेन गौरवान्वितम्। शासनेन अपि महिलानाम् अधिकाराय सर्वथा प्रयत्यते। साम्प्रतिका नारी अर्थार्जनम् अपि करोति गृहकार्यम् अपि करोति। यथा नारी स्वपरिवारस्य हितं वाञ्छति तथा समाजस्य अपि विकासं कल्याणं च इच्छति। साम्प्रतिके समये सा विविधेषु क्षेत्रेषु अग्रसरा दृश्यते। अस्माकं देशे घोषा, अपाला, गार्गी, मैत्रेयी, कात्यायायनी प्रभृतयः ऋषिकाः तथा च रानी-लक्ष्मीबाई, मदर टेरेसा, सरोजिनी नायडु प्रभृतयः बह्वव्यः देशभक्ताः नार्यः अभवन् याः राष्ट्रसेवायां सर्वदा तत्पराः आसन्।

यस्मिन् गृहे नारी न भवति तद् गृहं गृहम् इव न भासते। नारी एव स्वकष्टान् विस्मृत्य सर्वेषां सुखाय अहर्निशं प्रयतते। नार्यः तु त्यागस्य प्रतिमूर्तयः भवन्ति। सामाजिकेषु कार्येषु तासां सहभागिता सर्वत्र परिलक्ष्यते। समाजे तासां अधिकारः सर्वैः स्वीकृतः वर्तते। नारीं विना नरः संसाररथं चालयितुं नैव शक्नोति। नारी एव समर्थपुरुषस्य जननी भवति। नारीं विना तु अयं समाजः अपूर्णः अशक्तः एव। अत एव मनुना कथितं वर्तते यत् यत्र नारीणां सम्मानं भवति तत्र देवतानां वासः भवति, परं यत्र तासाम् अनादरो भवति तत्र सर्वाः कार्यकलापाः अपूर्णा अफलाश्च भवन्ति। यथोक्तं मनुस्मृतौ-

" यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः ।
यत्रैतास्तु न पूज्यन्ते सर्वास्तत्राफलाः क्रियाः॥"

वीराङ्गना *'कण्णहि'* : एका धर्मपरायणा भारतीया नारी

वैष्णवीगौरः
स्नातकप्रथमवर्षम्,द्वितीयसत्रम्

शिलप्पदिहारम् तमिलसाहित्यस्य प्रथमं महाकाव्यम् अस्ति। अस्य महाकाव्यस्य प्रणेता *इळङ्गो अडिहळ्* अस्ति। महाकाव्यमिदं त्रिषु काण्डेषु विभक्तमस्ति। अस्मिन् महाकाव्ये *कण्णहि-कोवलन् इत्यनयोः* अतीव रोचका कथा वर्णितास्ति। *कण्णहि* अस्य महाकाव्यस्य नायिका अस्ति। सा अत्र एका पतिव्रता धर्मपरायणा स्त्रीरूपेण चित्रिता वर्तते। महाकाव्ये *कण्णहि* भारतीयनार्याः प्रतिनिधित्वं करोति। तस्यैव पतिव्रतधर्ममाहात्म्य-विषयिणी कथा अत्र संक्षिप्तरूपेण वर्ण्यते। तद्यथा-

प्राचीनकाले एकः धनिकः व्यापारी चोलराज्यस्य पुहारे नामके स्थाने निवसति स्म। तस्य नाम *माशातुवान्* आसीत्। तस्य *कोवलन्* नामकः एकः पुत्रः आसीत् । यः पुहारनिवासिनः एकस्य अन्यस्य व्यापरिणः *कण्णहि* नाम्ना स्त्रिया सह विवाहितः आसीत्। तयोः विवाहस्य प्रारम्भिकं दिनं तु आनन्देन सह व्यतीतम्। एकदा *कोवलन्* पुहारस्य विख्यातायाः नर्तक्याः नृत्यं द्रष्टुं गतवान्। *कोवलन्* तस्याः नर्तक्याः नृत्यं दृष्ट्वा तस्यां सौन्दर्यमुपरि मुग्धं जातम्। सः तस्यै नर्तक्यै सहस्रस्वर्णमुद्रां समर्प्य तया सह निवासं कर्तुं प्रारब्धवान्। यदा *कण्णहि* एतादृशं विवरणं श्रुतवती तदा सा स्वपतिं पुनरागमनाय बहुवारं प्रार्थितवती। किन्तु *कोवलन्* तस्याः नर्तक्याः सान्निध्यं न त्यक्तवान्। दीर्घकालं यावत् सः तया नर्तक्या सह विलासे निमग्नः सन् तासामुपरि स्वकीयस्य पार्श्वस्य सर्वाणि धनानि समर्पितवान्। यदा तस्य पार्श्वे किञ्चिदपि धनं

शेषं नासीत् तदा सः स्वकीयं त्रुटिं ज्ञात्वा तां नर्तकीं त्यक्त्वा पुनः *कण्णहि* पार्श्वे प्रत्यागतवान्। तया नर्तक्या *कोवलन्* कृते पुनः आगन्तुं प्रार्थना कृता परं कोवलन् पुनः तस्याः समीपं गन्तुं नेच्छत्। यतो हि कोवलन् स्वकीयं सर्वं धनं तस्यां नर्तक्यामुपरि समर्पितमासीत् अतः सः धनं प्राप्तुं 'मदुरै' नगरं प्रति अगच्छत्। यदा कोवलन् समीपे व्यापाराय किञ्चिदपि धनं नासीत् तदा तस्य पत्नी *कण्णहि* तां स्वकीयाः एकस्मात् पादात् रत्नपूर्णं नुपुरं दत्त्वा तत् नुपुरं विक्रीय स्वर्णमुद्राम् आनीय स्वव्यापारं आरभतुं विनिवेदितवती। *कोवलन्* तं नुपुरं विक्रेतुं नगरं प्रति गतवान्। तत्र च राजरत्नकारं नुपुरं दर्शयित्वा तं विक्रेतुम् ऐच्छत्। दैववशात् तस्य राज्यस्य *नेन्दुजेलियन्* नामकस्य राज्ञः राज्ञ्याः तत्सदृशमेव एकं नुपुरं कैश्चित् अपहृतम् आसीत्। राजरत्नाकरः *कोवलन्* नुपुरं राज्ञ्याः अपहृतं नुपुरं मत्वा नेन्दुजेलियन् राजानं प्रति निवेदितवान्। *नेन्दुजेलियन्* स्वकीयस्य न्यायस्य कृते प्रसिद्धः आसीत्। तेन केनापि सह कदापि अन्यायः न कृतः आसीत्। तेन स्वसैनिकाः आदिष्टाः यत् ते *कोवलन्* समीपे गत्वा पश्यन्तु यत् तस्य पार्श्वे यत् नुपुरं अस्ति तत् नुपुरं राज्ञ्याः अस्ति न वा। यदि तत् नुपुरं राज्ञ्याः एव अस्ति तर्हि तस्मै मृत्युदण्डं दत्त्वा तं नुपुरमानयत। सैनिकाः *कोवलन्* समीपे गत्वा तस्य पार्श्वे स्थितनुपुरं राज्ञ्याः अस्ति इति निश्चित्य तस्मै मृत्युदण्डं दत्वा तं नुपुरं राज्ञे समर्पितम्।

यदा *कण्णहि* स्वपतेः मृत्युविषयकं समाचारं श्रुतवती तर्हि सा अत्यन्ता क्रुद्धा भूत्वा राज्ञः समीपे गतवती तथा च तं राजानं भर्त्सयित्वा अवदत्- यत् राजन्! त्वं नराधमः असि, यतो हि त्वया मम पत्युः पार्श्वे स्थितस्य नुपुरविषयकस्य सत्यं न ज्ञात्वा तस्मै मृत्युदण्डं दत्तवान्। त्वं तु न्यायप्रियः राजा आसीः, परं इदानीं त्वम् अन्यायप्रियः जातः। तदा राजा *कण्णहि* प्रति अकथयत् यत् अस्माकं राज्ये चौराणां कृते मृत्युदण्डस्य व्यवस्था अस्ति। तव पतिः चौरः आसीत्, यतो हि तेन मम भार्यायाः एकं नुपुरं चोरितम् आसीत्। अतः तस्मै कृते मृत्युदण्डमुचितमेव। त्वया कथं इदं कथितुं शक्यते यत् मम पतिः *कोवलन्* चौरः नासीत्। किं तव समीपे किमपि प्रमाणम् अस्ति येन त्वया स्वपतेः निर्दोषं कर्तुं शक्यते? तदा क्रुद्धस्वरेण *कण्णहि* अवदत्-हे मूढ! तत् नुपुरं मम आसीत्। अहमेव तत् नुपुरं तस्मै विक्रेतार्थं प्रदत्तमासीत्। इत्युक्त्वा तया स्वकीयात् पादात् द्वितीयं नुपुरं राज्ञे प्रदर्शितम्। भयभीतः राजा स्वकीयां राज्ञीं द्वितीयेन नुपुरेण सह *कण्णहि* प्रस्तुतेन नुपुरेण सह मेलनं कृत्वा सम्यक्तया ज्ञातवान् यत् *कोवलन्* समीपे यत् नुपुरं प्राप्तमासीत् तत् नुपुरं कण्णहि नुपुरं आसीत् न तु तस्य राज्ञ्याः। राजा स्वकीयां त्रुटिं ज्ञात्वा *कण्णहि* पुरतः आत्महत्यां कृतवान्। एतदनन्तरमपि *कण्णहि* शान्ता न जाता। तया उक्तं यत् मया अद्यावधिपर्यन्तं *कोवलन्* अतिरिक्तं अन्यस्य पुरुषस्य विषये किञ्चिदपि कदापि न चिन्तितम्, यदि अहं एका विशुद्धा पतिव्रता स्त्री अस्मि तर्हि अस्य राज्यस्य सद्गुणिनः ब्राह्मणान्, सद्गुणवतीः स्त्रीः च त्यक्त्वा सर्वाणि नगराणि भस्मानि सञ्जातानि। इत्युक्त्वा तया स्वकीये हस्ते स्वकीयं द्वितीयं नुपुरं संधार्य तं नुपुरं भूमौ प्रक्षिप्तम्। येन सहसा उग्रः अग्निः सञ्जातः येन समग्रं मदुरैनगरं भस्मीभूतम्। यदा मदुरैनगरस्य दहनानन्तरमपि सः अग्निः शान्तः न जातः तदा *कण्णहि* शान्त्यै तत्र देवाः आगताः। स्वयं इन्द्रः आगत्य तां *कण्णहि* स्वकीयेन सह स्वर्गं आनयत्। सा राज्ञी *कण्णहि* विषयकं सर्वं रहस्यं ज्ञात्वा पवित्रशिलया तस्याः मूर्तिं निर्माय एकं मन्दिरं स्थापितम्।

अस्याः कथयाः इदमेव सारं यत् भारतीयाः पतिव्रतायाः स्त्रियाः समक्षं देवाः अपि नतमस्तकाः भवन्ति।

॥ कोरोणादशकम् ॥

सुरुचिः कुमारी
स्नातक-प्रथमवर्षम्, द्वितीयसत्रम्

विश्वस्मिन् भिन्नराष्ट्रेषु कोविडामयबाधिताः।
लक्षशोऽपि मृतिं यान्ति दृश्यमत्यन्तशोकदम्॥ १॥

भयमेवाभयं नैव औषधं नैवं किञ्चन।
भोज्यं पेयं विना मर्त्याः भूतले निपतन्ति वै॥ २॥

मुखावरणसंयुक्ताः हस्तयोः क्षालनं भृशम्।
पौनःपुन्येन कुर्वन्ति कोरोणा भीतितोः जनाः॥ ३॥

धनसैन्यसुसम्पन्नाः सर्वराष्ट्रप्रशासकाः।
अर्थयन्तेऽतिदैन्येन औषधं दीयतामिति॥ ४॥

एतस्याः विषरोगात्तु मुक्तिं कामयते नरः।

कथमस्य निरोधस्यादित्येव खलु भाषते॥५॥

उद्योगः कृषिकार्यञ्च वाणिज्यं जनसेवनम्।
सर्वमेतत् विनष्टं हा! कदा सम्यक् भविष्यति॥६॥

त्यजन्ति स्वार्थभावं च अहङ्कारमसूयताम्।
अमित्रत्वमहो दर्पं मननात् मनुजोत्तमाः॥७॥

अधुना बहवसौम्याः शुचयश्च दयालवः।
पारस्पर्येण जीवन्ति कोरोणा तत्र कारणम्॥८॥

अर्थकामौ समौ कृत्वा धर्मवर्त्मसमन्विताः।
‘इदं न मम’ भावेन वसन्ति महदद्भुतम्॥९॥

कोरोणा स्मारयत्यस्मान् पूर्वकोक्तं सुभाषितम्।
सर्वेऽपि सुखिनः सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः॥१०॥

॥ स्वातन्त्र्यामृतम् ॥

डॉ. मणिशंकरद्विवेदी
प्राध्यापकः, संस्कृतविभागः

यस्य देशस्य भूभागे दृश्यते राष्ट्रभावना ।
तस्योन्नतिः भवेन्नूनं समृद्धिर्हि निरन्तरम् ॥१॥

राष्ट्रिया भावना युक्ताराष्ट्रोत्थानाय तत्परा ।
राष्ट्राभिवर्धिनी बुद्धिः सर्वदा हितकारिणी ॥२॥

एतादृश्या धिया युक्ता राष्ट्रचिन्तनतत्परा ।
राष्ट्राय जीव्यमानानां कृतार्था जननी सदा ॥३॥

पृथिव्यां जीव्यमानेषु प्रवृत्तिः दृश्यते सदा ।
पारतन्त्र्यं तु स्वप्नेऽपि ते नाऽर्हन्ति कदाचन ॥४॥

पारतन्त्र्यं हि सर्वेषां दुःखानां मूलकारणम् ।
अतः स्वातन्त्र्यप्राप्त्यर्थं यत्यते देशवासिभिः ॥५॥

वयं धन्यामहे सर्वे जन्म लब्ध्वा तु भारते ।
भारतीयाभिधानेन गौरवमनुभूयते ॥६॥

उपेक्षासहिता मैत्री करुणामुदिता युता ।
सर्वलोकहिते सर्वे तत्परास्सन्तु वै सदा ॥७॥

भावनेयं च मनसि निधाय मङ्गलकारिका ।
आनन्दमाप्यतां सर्वैरिह सर्वत्र सर्वदा ।।८॥

समागतेऽस्मिन् वर्षेतु पञ्चसप्ततिवत्सरे।
प्राप्नुवन्त्वमृतं सर्वे अमृते तु महोत्सवे ।।९॥

कोरोणारहितं समृद्धिसहितं राष्ट्रं भवेद्भारतं
सर्वेषां सुखदायकं च सततं राष्ट्रं भवेद्भारतम्।
राष्ट्रोत्थानसमुत्सुका मतिमताः सर्वे निमग्ना जनाः
स्वाभीष्टञ्च समाप्नुवन्तु सततं राष्ट्रोत्सवे चामृते ॥ ॥१०॥

भारतराष्ट्रविकासे संस्कृतम्

डॉ.लक्ष्मीकान्तविमलः
प्राध्यापकः, संस्कृतविभागः

भारतराष्ट्रे संस्कृतं मानवानां जीवनवायौ समवेतं विद्यते। न कोऽपि जनः संस्कृतं विना जीवनयात्रां करोति। संस्कृतभाषायाम् एव वैद्यकशास्त्रम्, गणितशास्त्रम्, समाजशास्त्रम्, मनोविज्ञानम्, अर्थशास्त्रम्, योगशास्त्रम् इत्यादीनि अनेकानि विषयाणि संगुम्फितानि सन्ति । अस्माकं देशे वैदिककाले अपि स्त्री सुशिक्षिता शास्त्रमर्मज्ञा आत्मतत्त्वचिन्तका चासीत्। बृहदारण्यकोपनिषदि गार्गी, मैत्रेयी, कात्यायनीच अतिप्रसिद्धा अस्ति। मैत्रेयी आत्मविद्यायाः उपासनां कृतवती। सा याज्ञवल्क्यस्य धर्मपत्नी आसीत् । सा गृस्थजीवनं यापयित्वा परमतत्त्वस्य ज्ञाने संलग्ना आसीत्। अद्यापि देहल्यां गार्गीमहाविद्यालयः मैत्रेयीमहाविद्यालयः प्रसिद्धः । यदि नारी सुशिक्षिता भवति, शास्त्रे व्यहारे दक्षा भवति, तर्हि सन्ततिरपि सुसंस्कृता जायते एव। नार्याः शिक्षा न नवीना संकल्पना अस्ति। मनुस्मृतौ अपि नार्याः सम्मानविषये सूक्तिः विद्यते। यत्र नार्याः सम्मानं जायते तत्रैव देवता निवसति। अनेन वाक्योद्बोधनेन नारीसम्मानस्य ध्वनिरायाति ।

'यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः ।',मनुस्मृतिः३.५६

पुरा पश्चिमदेशस्य विद्वांसः भारतं राष्ट्ररूपेण न स्वीकुर्वन्ति । भारतदेशः राष्ट्रम् अस्ति। अस्य प्रमाणं वेदे पुराणे सर्वत्र समुपलभ्यते।

भाषास्तरेसंस्कृतस्य महद्योगदानम् अस्ति। इदानीं हिन्दीभाषा अस्माभिः प्रयुज्यते । तत्र संस्कृतस्य शब्दः प्रमुखो वर्तते। सर्वासु भारतीयभाषासु संस्कृतं जननी इव सन्तिष्ठते । व्यावहारिके जीवने संस्कृतं प्रधानम् । सर्वत्र गृहकार्ये सामाजिककार्ये संस्कृतेः च पालने संस्कृतस्य उपयोगिता विद्यते एव ।

अस्मिन् यान्त्रिके युगे गूगल इत्यस्य प्रसारः सर्वत्र अस्ति । इयं यान्त्रिकसंस्था संस्कृतभाषायाम् अपि अनुवादस्य कार्यं प्रारब्धवती । संस्कृतस्य प्रचाराय अयम् अभिनवः प्रयोगः सर्वस्मिन् विश्वस्मिन् संस्कृतस्य ख्यातिरजायत ।

दिल्लीविश्वविद्यालये राष्ट्रम् अधिकृत्य द्विविधः पाठ्यक्रमः राष्ट्रतः संबद्धः अस्ति। भारतीय-ज्ञानपरम्परायां राष्ट्रवादः तथा च संस्कृतसाहित्ये राष्ट्रियतायाः स्वरूपम् किं विद्यते । तद्विषये शुक्लयजुर्वेदे **'आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायताम्'** इत्यस्मिन् मन्त्रे राष्ट्रस्य उदात्तभावना नरीनृत्यति। अथर्ववेदे भूमिसूक्तौ **'माता भूमिः पुत्रः अहं पृथिव्या'** इतिमन्त्रे राष्ट्रस्य भूमिः साक्षात् माता अस्ति। इयं भूमिः माता इव अस्मान् रक्षति। विष्णुपुराणे अपि भारतराष्ट्रस्य अभ्युन्नतिः दृश्यते। तत्र स्पष्टा राष्ट्रगीतिः एव समुपलभ्यते। देवताः स्वयं मधुरं गीतं गायन्ति यत् भारतीयाः प्रजाः धन्याः सन्ति यतो हि ते पुण्यभूमौ भारते सन्तिष्ठन्ते। यथोक्तम्-

गायन्ति देवाः किल गीतकानि

धन्यास्तु ते भारतभूमिभागे ॥, विष्णुपुराणम् २.३.२४

यदा अस्माकं देशः पराधीनः आसीत् । तदा बहवः जनाः देशस्य स्वतन्त्रतायाः कृते महान् यत्नः कृतवन्तः । तत्र महात्मनः गान्धिनः महत्त्वं सर्वाधिकं विद्यते। गान्धिनम् अधिकृत्ये पराधीनकाले बहवः महाकवयः काव्यं रचितवन्तः । पण्डिता क्षमारव इति नाम्नी कवयित्री सत्याग्रहगीतां विलिख्य भारतदेशस्य महान्तम् उपकारं कृतवती। तत्र सत्याग्रहगीतायां नव विषयाः बीजभूताः सन्ति। अहिंसा, सत्यम्, अस्तेयम्, ब्रह्मचर्यम्, अपरिग्रहः, स्वदेशस्य वस्तुनि निष्ठा, निर्भीतिः, रुचिसंयमः अन्ते अन्त्यजानाम् समुद्धारः ।

'अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यापरिग्रहौ ।

स्वदेशवस्तुनिष्ठा च निर्भीती रुचिसंयमः ॥

अन्त्यजानां समुद्धारो नवैतानि व्रतानि हि ।

भारतोत्कर्षसिद्ध्यर्थमाश्रमस्य महात्मनः ॥', सत्याग्रहगीता ४.३-४

पण्डितमधुराप्रसाददीक्षितः भारतविजयनाटकं लिखित्वा संस्कृतसाहित्यस्य एवं राष्ट्रस्य कृते महदुपकारं कृतवान् । तस्मिन् नाटके सप्त अङ्काः विराजन्ते। तत्र पदस्य विन्यासं अत्यन्तम् अवलोकनीयः विद्यतेतराम्। स नाटककारः लिखति। अस्मिन् स्वतन्त्रतासङ्ग्रामे अस्त्रस्य आवश्यकता नास्ति अपितु सत्याग्रहेण अहिंसाव्रतेन सङ्ग्रामो जायते।

तत्स्वातन्त्र्यमिदं रणान्न कलये स्यात् किन्त्वहिंसाव्रतात् ।

- भारतविजयनाटकम् ५१८.

पण्डितचारुदेवशास्त्रिणा गाँधिचरितम् नामकं गद्यकाव्यं विरचितम् अस्ति । इदं गद्यकाव्यं गाँधिनम् अधिकृत्य प्रथमं गद्यकाव्यम् अस्ति । प्रकाशितेषु गाँधिकाव्येषु आद्यतमं विद्यते । अत्रापि देशस्य स्वतन्त्रतासङ्ग्रामे महात्मनः गाँधिनः कियत् योगदानम् आसीत् इत्यस्मिन् विषये प्रभूता चर्चा विद्यते।

मानवजीवने संस्कारस्य प्राधान्यम् अस्ति। संस्कृतविद्यातः अयं संस्कारबोधः शीघ्रं समायाति। मानवजीवने प्रत्येकं अपि कार्यं संस्कृतविद्यामाध्यमेन प्रचलति। इदानीम् अस्माकं राष्ट्रे मदिरापानस्य व्यवहारः अधिकः बलबान् अस्ति। धूम्रपानस्य, मादकपदार्थस्य सेवनं छात्राः कुर्वन्ति। यदि संस्कृतविद्या पठ्येत तर्हि अनेन दोषेण सुरक्षा भवति ।

वृक्षपूजा इदानीं पर्यावरणदृष्ट्या प्रचलति । वृक्षस्य जलेन सेचनं, वृक्षस्य कर्तनं न करणीयम्, वृक्षात् एव वयं प्राणवायुं स्वीकुर्मः। अतः वृक्षस्य महत्त्व अस्ति। राष्ट्रहिताय मानवहिताय वृक्षस्य प्रमुखता अस्ति।

आधुनिकशास्त्रदृष्टिरपि संस्कृतविद्यायां विद्यते। संपूर्णे विश्वस्मिन् आयुर्वेदस्य ओषध्यः उपयोगः प्रचलितः। आयुर्वेदे साक्षात् पादपात् लतातः पादपस्य मूलतः पत्रतः ओषधी जायते । एकाया ओषध्यः सेवनेन अन्यः रोगो नैव जायते। आधुनिकचिकित्सापद्धतौ एकायाः ओषध्यः सेवनेन अन्यः रोगो जायते एव।

मनोविज्ञानंपतञ्जलेर्योगदर्शने अस्माभिः दृश्यते। मनः चञ्चलम् अस्ति । अस्य मनसः चाञ्चल्यं येन विधिना दूरीभवति तस्य उपायः योगदर्शने समुपलभ्यते । भगवता श्रीकृष्णेन गीतायाम् उक्तम्-

'चञ्चलं हि मनः कृष्ण! ।', गीता ६.३४

आधुनिके समये समेषां युववर्गाणां मनः चञ्चलम् अस्ति। विश्वविद्यालये अन्यत्र अपि मनोविज्ञानस्य पाठः परिचलति । केन साधनेन उपयेन वा मनः शान्तं स्यात्। शान्ते मनसि विद्यायाः सञ्चारः सञ्जायते ।

कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रं निखिलेऽपि विश्वस्मिन् मुद्राव्यवस्थायाः प्रमुखं पुस्तकं विद्यते । पुरा काले भारतवर्षे करव्यस्था कीदृशी आसीत् । राज्ञः व्यवहारस्य राष्ट्रहितस्य च तद्ग्रन्थे सर्वत्र चर्चा दरीदृश्यते।

अस्माकं भारतदेशे धर्मशास्त्रं हि सामाजिकसिद्धान्तः अस्ति। अस्मिन्नेव विषये बहवः ग्रन्थाः समुपलभ्यन्ते। तत्र स्मृतिग्रन्थः, नीतिग्रन्थः, विदुषां विषयपरकं स्वतन्त्रालेखो दृश्यते। समाजस्य का व्यवस्था आसीत्। गृहस्थस्य को धर्मः। जीवनयापनस्य का व्यवस्था आसीत् इत्यादयः विषयाः दृश्यन्ते।

संगीतस्य महत्त्वं संस्कृते विद्यते। वेदपाठस्य विभिन्नाः विधयः सन्ति। क्वचित् घनपाठः क्वचित् जटापाठः क्वचित् मालापाठः इत्यादयः। अनेन पाठेन अस्माकं देशे स्वरः एवं च वेदः सुरक्षितो विद्यते । लौकिके काव्ये सुन्दरे सुन्दरे छन्दसि गेयानि गीतानि सन्ति ।

संस्कृते कलायाः विकासः अस्ति। वैदिकयज्ञे कलायाः पूर्णः विकासः अस्ति। यदा यज्ञार्थं कुण्डस्य निर्माणं जायते। तदा कलायाः स्फुटं दर्शनं सञ्जायते । यज्ञीयपात्रे अपि कलायाः सुन्दरं दृष्टान्तं विद्यते । अस्माकं देशे मूर्तिकला, चित्रकला, वास्तुकला हस्तकला अस्ति । समग्र्यां सृष्टौ कलायाः प्रदर्शनं जायते। वयम् अपि तां कलां अनुसृत्य लोकरञ्जनाय नवीनां रचनां कुर्मः। अस्माकं देशस्य नारी चित्रांकणे सफला एवं जन्मना तत्कलायां निपुणा भवति । यद्यपि प्राचीनकाले स्त्रीणां कृते विद्यालयी शिक्षा नासीत् परन्तु व्यावहारिकीं शिक्षा आसीत्। स्वगृहे सा सुशिक्षिता भवति स्म । तृणम् आदाय पात्रं, अश्वः गजः ताभिः स्त्रीभिः कृतो विद्यते ।

समराङ्गणे अपि नारी पटुरासीत् । स्वतन्त्रतान्दोलने स्वराष्ट्रनिर्माणे नारीणां योगदानं प्रमुखम् आसीत्। झांसीनगरस्य साम्राज्ञी लक्ष्मीबाई स्वदेशरक्षायै स्वात्मानं समर्पितवती। चित्तौरनगरस्य नारी स्वदेशरक्षायै महद्युद्धं चकार । सर्वत्र नारी स्वस्थानं निर्धारयति ।

संस्कृतग्रन्थस्य लेखने नारीणां संख्या अधिका अस्ति । पण्डिताक्षमारावः नारी भूत्वा सुललिततमं काव्यं लिखितवती । वर्तमानसमये डॉ. पुष्पा दीक्षित संस्कृतकाव्यं लिखित्वा सुरभारत्याः समाराधने तत्परा अस्ति ।

संस्कृते जीवनवृत्तेरभावः नैव परिलक्ष्यते। ये संस्कृतं सम्यक् जानन्ति ते कदापि जीवने धनस्य कष्टं नैव लभते । विद्यालये महाविद्यालये विश्वविद्यालये संस्कृतस्य प्राध्यापकः भवत्येव । देशस्य प्रमुखायां परीक्षायां संस्कृतम् अस्ति एव । विश्वस्मिन् विश्वविद्यालये संस्कृतस्य पाठः प्रचलति। वैदेशिकाः विद्वांसः शोधकार्यं कुर्वन्ति।

अस्माकं देशस्य इतिहासः संस्कृतम् एव विद्यते । प्राचीना या शिक्षणव्यवस्था, न्यायव्यवस्था, शासनपद्धतिः यानविद्या धनुर्विद्या आसीत् । तस्याः सर्वस्याः विद्यायाः मूलं स्रोतं संस्कृतम् अस्ति । देशस्य सीमारक्षायै युद्धविद्या आवश्यकी । आधिनिके भारते तस्याः विद्यायाः स्थितिः भिन्ना परन्तु प्राचीनभारते युद्धवीराणां वर्णनं संस्कृतकाव्ये संस्कृतनाटके संस्कृतगद्येऽ पि समुपलभ्यते।

आधुनिकविद्यायाः प्रभावत्वात् वयं संस्कृतं विस्मृत्य अन्यां विद्यां स्वीकुर्मः। यदि अस्माकं विद्यां प्रति श्रद्धा स्यात् तर्हि अस्माकं देशस्य विकासः सञ्जायते । अत्र अनेन प्रकारेण विचारः करणीयः यत् संस्कृतं अस्माकं गौरवम् अस्ति। वयं सर्वे राष्ट्रवासिनः संस्कृतस्य पुत्राः स्मः। पुत्रस्य परमः कर्तव्यो भवति यत् मातुः सेवा केन विधिना भवेत्। यदि संस्कृते जीविका न स्यात् तथापि मातुः सेवाबुद्ध्या संस्कृतं पठनीयम्। जीविकायै अन्या विद्या स्यात् जीवनस्य विद्या संस्कृतम् एव भवेत् तर्हि अस्माकं राष्ट्रस्य समुचितो विकासः स्वतः भविष्यति । अस्याः संस्कृतविद्यायाः प्रचाराय प्रसाराय किञ्चित् शारीरकं कार्यं करणीयम्। यथा सहजां सुललितां सुक्तिं संस्कृतग्रन्थात् संकलय्य नगरे नगरे भित्तिपटले इयं सूक्तिः उट्टङ्कितव्या । मानसिकं कार्यम्, यथा संस्कृते लघु लघु काव्यं लघ्वी कथा भवेत् । स्वान्तःसुखाय संस्कृतस्य गृहे गृहे दलरूपेण पाठः पठनीयः । सामान्यजनाः कथयन्ति संस्कृतस्य उच्चारणं अतीवकठिनम् अस्ति। तत्कृते पदच्छेदः सुगमः करणीयः । यथा सन्धिरहितस्य समासरहितस्य वाक्यस्य प्रयोगो जायेत ।

आपणे हट्टे रेलस्थानके बसयानस्थानके स्वगृहे विद्यालये कार्यालये मार्गे कोशालये सर्वत्र संस्कृतस्य व्यवहारः स्यात्। एतत्कृते सर्वकारस्यापि समाजस्यापि सहयोगः नितराम् आवश्यकः। आकाशवाण्यां संस्कृतभाषायां वार्ता प्रसारिता भवति। दूरदर्शने अपि संस्कृते वार्तावली समायाति। भारतीयविद्वांसः पाश्चात्यविद्वांसः संस्कृते काव्यं नाटकं टीकां भाष्यं स्वतन्त्रग्रन्थं लिखन्ति। अन्तर्जाले अपि संस्कृतग्रन्थस्य प्रचारः अस्ति। संस्कृतस्य समग्रा सामग्री समुपलभ्यते। इच्छावशात् अन्यभाषाप्रयोक्ता संस्कृतं वाक्यं श्रुत्वा परम् आनन्दं अवाप्नोति।

अस्मिन् भारतराष्ट्रस्य अमृतोत्सवे यदि सर्वे सामाजिकाः संस्कृतस्य कृते संकल्पं कुर्वन्ति। संस्कृतस्य प्रयोगार्थं संकल्पः स्यात् तर्हि अस्माकं देशः विश्वगुरुम् इति उपाधिं प्राप्तुं समर्थः भविष्यति ।

वैदिकसाहित्ये स्त्रीणां स्वरूपम्

डॉ. लीना चौहानः
प्राध्यापिका,संस्कृतविभागः

भारतीयसंस्कृतौ नारीणां कृते गौरवास्पदं स्थानं निर्धारितमस्ति। कस्यापि समाजस्य विकासाय तस्मिन् समाजे नारीणां स्थितिः समुन्नता सुशिक्षिता चस्वीकृता वर्तते। यदि विचारः क्रियते चेत् तर्हि दृश्यते यत् वैदिककाले नारीणां स्थितिः उत्कृष्टा गौरवप्रदा चासीत् । आधुनिके संस्कृतसाहित्ये अपि नारीणां स्वरूपं विशिष्टम् अतिप्राचीनतमरूपेण वर्णितम् अस्ति। अस्मिन् जगति नारीणां सामाजिकविकासे पारिवारिकदायित्वे च अतुलनीयं योगदानं दृश्यते। बृहदारण्यकोपनिषदि तत्कृते प्रमाणवाक्यं समुपलभ्यते-

'अयमाकाशः स्त्रिया पूर्यते।', बृहदारण्यकोपनिषत् १.४.३

ऋग्वेदेऽपि स्त्रीप्रशंसाक्रमे वर्णनं समुपलभ्यते । तत्र स्पष्टतया उल्लेखः वर्तते यत् स्त्री एव ब्रह्मा सरस्वती च-

'स्त्री हि ब्रह्मा बभूविथ । त्वे विश्वा सरसवती ॥', ऋग्वेदः २.४१.१७

सा नारी अस्माकं समाजे विविधभूमिकायां समाजस्य प्रतिनिधित्वं करोति । सा क्वचित् माता, क्वचित् भगिनी, क्वचित् पत्नी, क्वचित् अध्यापिका, क्वचित् गृहस्वामिनी, क्वचित् निर्देशिका च अस्ति । अनेन प्रकारेण अस्माकं समाजे नारीणाम् अनेकविधानि स्वरूपाणि समुपलभ्यन्ते। अत एव संस्कृतसाहित्ये सुप्रसिद्धमिदम्-

'न गृहं गृहमित्याह गृहिणी गृहमुच्यते।'

वैदिकसाहित्ये मन्त्रद्रष्ट्री ऋषिका नारी अस्ति। सा ब्रह्मवादिनी सुविदिता अस्ति। वैदिकेषु स्त्रीषु अन्यतमा अस्ति- घोषा, लोपामुद्रा, विश्ववारा, अदितिः, गार्गी, मैत्रेयी च । यथोक्तं यजुर्वेदे-

'इडे रन्ते हव्ये काम्ये चन्द्रे ज्योतेऽदिते सरस्वति महि विश्रुतिः ।

एता तेऽघ्न्ये नामानि देवेभ्यो मा सुकृतं ब्रूतात् ॥', यजुर्वेदः ८.४३

अत्र नारी पूजनीया रमणीया कमनीया उत्तमगुणयुता च विद्यते। अथर्ववेदेऽपि स्त्री सर्वथा पवित्रा शुद्धा च वर्णिता-

शुद्धा पूता योषितो यज्ञिया इमा आपश्च रूमव सर्पन्तु शुभ्राः ।

अदुः प्रज्ञां बहुलान् पशुन् नः पक्तौदनस्य सुकृतामेतु लोकम् ॥

- अथर्ववेदः १११७.१.

संस्कृतसाहित्ये स्त्रीणां कृते अमृतरसदायिनी, सुनृता, सौमतिः इत्यादीनि अनेकानि विशेषणानि प्राप्यन्ते। यथोक्तं अथर्ववेदे-**'या सुबाहुः स्वदुरिः सुषूमा बहुराज्ञी ।**

तस्यै विश्पन्त्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतत ॥', अथर्ववेदः ७.४.२.२

वैदिकसाहित्ये नारीणां शिक्षणव्यवस्थायाः उपनयनसंस्कारस्य वेदाध्ययनादेः व्यवस्थायाः अनेकत्र प्रतिपादनं विहितमस्ति। ऋग्वेदे नारीणां कृते प्रयुक्तः साम्राज्ञी इति सम्मानसूचकः शब्दः तासां उत्कृष्टतां द्योतयति-

'साम्राज्ञी श्वसुरे भव साम्राज्ञी श्वश्रवां शिनी

ननान्दरि साम्राज्ञी भव साम्राज्ञी अधिदेवृषु॥ ॥', ऋग्वेदः १०.८५.४६

अथर्ववेदः उपदिशति- **'युवं भगं स भरतम् ।'** अथर्ववेदः १४.१.३१

अर्थात् हे पतिपत्नी ! युवाम् एकं भूत्वा प्रचुरं ऐश्वर्यं प्राप्तवन्तौ। परस्परं उषित्वा मधुरवचनेन वार्तां कुरुतात् ।

'मृदुर्निमन्युः केवली प्रियवादिन्यनुव्रता।', अथर्ववेद ३.२५.४

अस्मिन् मन्त्रे पत्न्याः विविधगुणानां वर्णनम् अस्ति। यथा शान्तप्रकृतियुता, प्रयवादिनी, मधुरभाषिणी, अनुव्रता च।

वैदिकमन्त्रेषु स्त्रीणां कृते निर्धारितानि कर्तव्यानि अपि वर्णितानि। यथा-

'अहं वदामि नेत् त्वं सभायामह त्वं वद ।', अथर्ववेदः ७०.३.४

मन्त्रेऽस्मिन् न्यायाधिष्ठातृरूपेण तासां वर्णनमुपलभ्यते।

तैत्तिरीयोपनिषदि ब्रह्मचारीणां कृते देवरूपेण मातुः उपासनायाः उपदेशं प्रदत्तमस्ति-

‘मातृदेवो भव ।’, तैत्तिरीयौपनिषद् ११.२

महाभरतस्य अनुशासनपर्वणि कथितं वर्तते यत् मातृसमः कोऽपि गुरुः न भवति-

‘नास्ति मातृसमो गुरुः ।’, महाभारतम् १०५,१५

शतपथब्राह्मणेऽपि ‘सर्वप्रथमः गुरुः माता भवति’ अयं विचारः समुपलभ्यते।

वशिष्ठधर्मसूत्रे अपि नारीणां विषये सन्दर्भः समुपलभ्यते-

उपाध्यायाद् दशाचार्यः आचार्याणां शतं पिता ।

पितुर्दशशतं माता गौरवेणातिरिच्यते॥, वशिष्ठधर्मसूत्रम् ३.४८

चाणक्यसूत्रेऽपि अस्य संपुष्टिः दृश्यते-**‘गुरूणां माता गरीयसी ।’**

अथर्ववेदः अपि उपदिशति- **‘मात्रा भवतु संमनाः ।’** , अथर्ववेदः ३.६.५.२

अनेन प्रकारेण दृश्यते यत् वैदिककालः स्त्रीणां कृते स्वर्णिमकालः आसीत्। यतोहि वैदिकवाङ्मये स्त्रीणां सम्मानजनकस्थितेः वर्णनम् अनेकत्र समुपलभ्यते। यदि अस्माभिः समाजस्य सर्वाङ्गीणविकासः इष्यते तर्हि साम्प्रतिकेऽपि समाजे स्त्रीणां सम्मानजनकं स्थानं नितरामपेक्षते।

विहान

(2022)

हिन्दी-खण्ड

विषयसूची

- संपादकीय — डॉ. चित्रा सचदेवा……………………..38
  डॉ. निवेदिता
- सेनानी का जीवन — श्रुति सिरिया …………………………39
- निडर — राखी……………………………………..40
- रक्तदान — सुरूचि कुमारी…………………………..41
- आतंकवाद — पुष्पा………………………………. 42
- प्यारा तिरंगा — सुमन जैन ………………………… 42
- धरोहर — कन्हैया कुमार यादव………………….42
- आजादी का ज़श्न — डॉ. अर्चना कुमारी……………………43

संपादकीय

अभिनंदन

देश प्रेम और राष्ट्रवाद के गान नहीं गाओ तुम।
अपने भीतर बसे भगतसिंह को ज़रा जगाओ तुम॥
मंजिल दूर नहीं राही जब कर ले अटल इरादा।
अपना हाथ उठा कर खुद से आज करो ये वादा
शपथ ग्रहण कर आजादी का उत्सव आज मनाते हैं,
देश बुलाता है, आओ कुछ काम तो इसके आते हैं॥

अत्यंत हर्ष का विषय है कि हर साल की तरह इस साल भी, दिल्ली विश्वविद्यालय में 'नॉन कॉलेजिएट महिला शिक्षा बोर्ड' के भारती कॉलेज केन्द्र से 'विहान 2022' का प्रकाशन हो रहा है।

एक और हर्ष का विषय है, कि हमारा देश, प्रगतिशील स्वतंत्र भारत के 75 वर्ष पूरा होने के उपलक्ष्य में "आजादी का अमृत महोत्सव" भी मना रहा है।

इसी कारण हमने अपनी पत्रिका को भी इसी आधार पर तैयार किया है। "विहान" के इस अंक में छात्रों और शिक्षकों की रचनात्मकता विभिन्न विद्याओं के रूप में प्रकाशित है। हिन्दी के खण्ड में छात्रों ने अपनी सृजनशीलता के साथ आजादी के अमृत महोत्सव की व्याख्या काव्यात्मक रूप से की है। छात्राओं ने अपने आलेखों के माध्यम से सामाजिक संदेश भी दिया है।

इतिहास साक्षी रहा है, भारत अपनी राष्ट्रीयता एवं परम्परा से कभी समझौता नहीं करता। हमारे लिए बहुत जरूरी है, कि हम अपने स्वाभिमान और बलिदान की परम्परा को अपनी अगली पीढ़ी तक पहुँचा सकें। अपनी वर्तमान युवा पीढ़ी को संस्कारित और प्रेरित करने के उपलक्ष्य में हमने यह एक छोटा-सा कदम उठाया है। किसी भी राष्ट्र का भविष्य उज्वल करने के लिए जरूरी है, कि हम अपने अतीत के गौरवान्वित पहलुओं को जानें। हमें भारत के समृद्ध इतिहास एवं संस्कार की विरासत को संरक्षित रखते हुए, आगे प्रगतिशील रहना है। अपने इसी प्रयास को सफल बनाने के लिए हमने पत्रिका का आधार "आजादी का अमृत महोत्सव" चुना है। इससे छात्रों और पाठकों को अपने राष्ट्र की गौरवगाथा का परिचय मिलेगा। अगर युवा पीढ़ी अपने राष्ट्र, संस्कार और मूल्यों को पोषित करती है, तो राष्ट्र का विकास अविरल होता रहेगा।

इस पत्रिका के माध्यम से हमारी कोशिश रही है कि हम अपनी ऊर्जा, अपने प्रकाश से सबको प्रेरित करें और एक बेहतर भारत के निर्माण का मार्ग प्रशस्त करें।

जय हिंद

सेनानी का जीवन

यह गाथा है कुछ वीरों की ,

उन वीरों के बलिदान की,

यह गाथा विश्व परिषद है,

यह गाथा हिंदुस्तान की!!

क्या भोज उठाते होंगे तुम,

क्या कष्ट सहे होंगे तुमने,

वो रात भी क्या बीती होगी,

जब अश्रु पिए होंगे तुमने!!

तुम देश पे जान दे बैठे हो,

अपनो तक को खो बैठे हो,

तुम दूर विश्व से चले गए,

पर दिल में हमारे रहते हो!!

वो अंग्रेजो से जंग में तुमने,

कुछ अपनो का बलिदान किया,

यह प्रेम नही तो और क्या है,

सब मातृभूमि पर वार दिया!!

दस्तक देती मृत्यु तुम्हे,

पर जीत की तुमने ठानी थी,

तुम जान गए उस पल ही,

मार कर भी अमर ये कहानी थी!!

मैं सोच भी नही पाती हूँ,

वो अनंत सा एक संघर्ष था,

तुम गिरके भी फिर उठते थे,

वो मातृभूमि का स्पर्श था!!

यह देश जो आज आजाद है,

पंछी जैसा आबाद है,

जो भी है सब तुमसे ही,

यह आज भी सबको याद है!!

एक सेनानी का जीवन कैसा,

यह आज तो तुम बतलाओ ना,

एक सेनानी का जीवन कैसा,

यह हमको भी समझाओ ना!!

- श्रुति सिरिया
बी.ए., द्वितीयवर्ष, चतुर्थ सेमेस्टर

निडर

हार से जो डर गये, वो कतार में ही मर गये,
इस भवर में जीतने को, हम तो मौत से भी लड़ गये।
मुश्किलें प्रचंड हैं ना जीत का घमंड है,
बुरी नीयतों का खौफ नहीं, कर्मचक्र का अपना निर्धारित दंड है।
कल्पना करो तो ऐसी, कि संसार ये निखार दो,
उठे कदम बस सच कि ओर, ऐसी अंदर से पुकार हो।
जिद्दी सा मन हो गया है, गिरने का असर नहीं,
जो आग लेकर निकला हो, उसे चिंगारियो का डर नहीं।
तालियों का शोर है, आवाज़ें चारो ओर हैं,
पर खुद को भी सुनता हूँ हर दफा, अपनी खोज मे कसर नहीं।
हार जाने वालो को बहानो ने छिपाया है,
क्युंकि ना छिपने वाले ने शोर जीत का मचाया है।
जिसने सारे जीवन में बस झूठ ही कमाया है,
उसने परसन में भी जीवन का भ्रम ही परोसा पाया है।

राखी बी.ए., तृतीय वर्ष, षष्ठ सेमेस्टर

रक्तदान महादान

रक्तदान महादान, यह जीवन की शान है,
जग जानता है यह करुणा की पहचान है।
इस महादान से जिंदगी जीत जाती जंग,
हर रक्तदाता जाति, जान हेतु वरदान है।

रक्तदानमहादान.........

जब तक किसी के तन में रक्त प्रवाह है,
जगमें तब तक सुरक्षित उसकी जान है।
रक्तदाता कोई आम इंसान नहीं होता है,

रक्त प्राप्तकर्ता के लिए वह भगवान है।

रक्तदानमहादान.........

रक्त बिन सीने में दिल का क्या काम?

साफ-साफ कथा कहता प्राणी विज्ञान है।

रक्त के कारण ही कोई दिल धड़कता है,

वरना यह दिल तो बहुत बड़ा बेईमान है।

रक्तदानमहादान.........

रक्त की कमी से जान पर आता खतरा,

चाहे कोई क्यों ना, बहुत बड़ा धनवान है।

एक दीन रक्तदाता का महत्व ज्यादा है,

चाहे समाज में उसका जो भी स्थान है।

रक्तदानमहादान.........

यह महादान करने वाला महादानी होता है,

उसके सामने कुछ भी नहीं आसमान है।

यह महादान लाखों जान बचाता जगमें,

इस पर ईश्वर को भी बड़ा अभिमानहै।

रक्तदान महादान, यह जीवन की शान है।

रक्तदान महादान.........

- **सुरूचि कुमारी**
बी.ए., द्वितीय सेमेस्टर

आतंकवाद

मां काश मैं आज स्कूल ना जाता,
शायद तुम्हें फिर से देख पाता,
तेरी आवाज़ सुनने को कान तरस रहे हैं,
देखो ना मां बारूद के गोले बरस रहे हैं,
मां ये लोग हमें क्यों मार रहे हैं?,
टिफिन में दी गई तुम्हारी रोटी भी नहीं खाई है,
मां आज गोलियों ने मेरी भूख मिटाई है,
पापा से कहना आज मुझे स्कूल लेने ना आएं,
देख नहीं पाऊंगा उन्हें अपना जनाजा उठाए,
मेरे जाने से अपना हौसला मत खोना,
मां मुझसे बिछड़कर तुम मत रोना,
मेरे ब्आइयों से कहना तुम्हारा साथी रूठ गया है,
बचपन का तुम्हारा साथी छूट गया है,

आपी से कहना मेरे लिए आंसू ना बहाएं,

रोज मेरी तस्वीर पर एक छोटा सा फूल चढ़ाएं,

तेरी यादों में, तेरे ख़्वाबों में जी कर जाऊंगा,

मां मैं अब वापस कभी नहीं आऊंगा।

पुष्पाबी.कॉम., चतुर्थ सेमेस्टर

प्यारा तिरंगा

बहुत प्यार करते हैं तिरंगे से हम ,

नहीं झुकने देंगे जब तक हैं दम ,

हमें याद है वीरों का बलिदान

नेताओं ने किया जो सब कुछ कुर्बान

कहा मरते मरते , कहा मरते मरते

वन्दे मातरम्.....

बहुत प्यार करते हैं तिरंगे से हम ॥

अमर शहीदों ने दिया है नारा

ऊंचा रहे ये तिरंगा हमारा

रहे आन उनकी, रहे आन उनकी

ये निभाएँ कसम....

बहुत प्यार करते हैं तिरंगे से हम ॥

आज हम सब ने मिलकर ये ठानी

दुनिया में न रहे इसका कोई सानी

मिटा देंगे हस्ती, मिटा देंगे हस्ती

न करेंगे विलम्ब .....

बहुत प्यार करते हैं तिरंगे से हम ॥

- **सुमन जैन प्राध्यापिका**

धरोहर

हर अतीत को कोई धरोहर चाहिए
मैं परिंदा हूँ उड़ने को पर चाहिए।

मौर्य, सुल्तान, मुग़ल- आंग्लों से

यह विरासत तो मिलीं,
इन विरासतों का हम पर असर चाहिए
मैं परिंदा हूँ उड़ने को पर चाहिए।

सभ्यता- संस्कृति की जहाँ नींव पड़ी,

गंगा- जमुनी तहज़ीब की जहाँ धार बहीं,
इन फ़िज़ाओं का हम पर असर चाहिए

मैं परिंदा हूँ उड़ने को पर चाहिए।

मिट गये कई साने-सिंकदर जहाँ,

पर मिट न पायी जहाँ की विविधता,
यह सत्यार्थ जन-जन को स्मरण होनी चाहिए
मैं परिंदा हूँ उड़ने को पर चाहिए।

कश्मीर से कन्याकुमारी कच्छ से खाड़ी तक,

चलता है यह देश जहाँ आपसी भाईचारे से,
जातिं धर्म वेश भाषा की इनमें दरार न पड़नी चाहिए

<u>आजादी का जश्न</u>

आज़ादी का जश्न मनाते हैं मिलकर सभी

स्वतन्त्रता की रानी का, गान गाते हैं सभी।

आज का दिन सभी दिनों से न्यारा है,

है सारा जहां अपना पर भारत सबसे प्यारा है।

है जमीं अपनी आसमा है अपना,

सारे जहां से अच्छा, हिंदुस्तान है अपना।

विश्व में लहराएंगे

मैं परिंदा हूँ उड़ने को पर चाहिए॥
कन्हैया कुमार यादव प्राध्यापक, इतिहास विभाग

मचती है धूम चारो ओर, विश्व आज प्रसन्न है,

<u>झूमती हैं नदियां और झूमता आज पवन है।</u>

बापू की बातें और अटलजी का गान,

बनाता है भारत को सदा ही महान।

संकल्पित है आज मन, देश का मान हम बढ़ायेंगे,

अपने तिरंगें को विश्व में लहराएंगे।

विश्व में लहराएंगे

- **डॉ. अर्चना कुमारी**

प्राध्यापिका, हिन्दी विभाग

Events organised during 2021-22

Bharati College-NCWEB

Delhi Police
on
3 July
2022
CYBER
Safety
at
10.30AM
Awareness Program

BHARATI
COLLEGE
CONTACT DETAILS:

BHARATI COLLEGE
SPORTS DAY
COLLEGE SPORTS GROUND

Non-Collegiate Women's Education Board

Look back with a smile, go forward with courage !!
We proudly invite you all to
Bharati College
Farewell Party 2022
Best wishes for all your new endeavours! Join us to
celebrate on:
Sunday, 24th July, 2022
Annual day program - 10 am onwards
Miss Bharati 2022- 1 pm onwards
Venue: Central Lawn, Bharati College

Debate Competition

Painting Competition

Fireless Cooking

Mehendi Competition

Participants with Faculty and TIC

Skipping Event

Sack Race

100 m Racing Event

Yoga Competition

BEST OUT OF WASTE
COMPETITION

ENGLISH SECTION
VIHAAN 2022

Editorial

It gives us immense pleasure to bring forth another volume of NCWEB Bharati College magazine, Vihaan 2022. 'Vihaan' implies 'A dawn', 'a new beginning'. The theme of this volume is *"Azadi ka Amrit Mahotsav"*. The volume is enriched by compositions from NCWEB students and faculty members that explore and delve into different aspects of this new beginning. The compositions celebrate hope, liberty and creativity.

A special contribution from Teacher In charge Dr. Mala Rani sets the mood of this volume and makes it special in every way. The poem "Hope" appears like a clarion call to all of us to do away with negativity and rise from slumbers. Another feature that distinguishes this volume from other issues is contributions from other faculty members along with NCWEB students. This highlights the involvement of NCWEB teaching staff 2022 that goes beyond merely covering syllabus and exams.

This volume can be seen as a new beginning both literally and metaphorically since it is the first to see the light of the day after two years lockdown. As the world continues to struggle with the crisis brought about by the COVID-19 pandemic, putting together this volume has been a heartening and humbling experience.

The write ups in this issue underscore student's vulnerabilities and concerns in articles such as "Stop Body Shaming" and "Cyber Crime". Their journey, is marked by uncertainties, challenges while as article "Positive Attitude" speaks about"realisations, commitment, determination and courage. This issue also has heart touching poems like "Rain of Thought", "New Phase", etc.

We are grateful to all the students, teachers, staff, parents, family and friends, and everyone who supported us in making this possible.

Editorial Board

INDEX

- Hope Dr. Mala Rani……………………………………..56
- Gender Discrimination V/s Empowerment Nandini BA I yr……………………………………56
- Role Model of Education Nidhi Jha BA I yr…………………………………56
- And we never talked Alankrita BA I yr…………………………………..56
- New Phase Alankrita BA I yr…………………………………..57
- Heavenward ………………………………………………………57
- Rain of thought by Ms. Shivani Bhatia…………………………… ...58
- Stop Body shaming by Tushika and Neha Singh …………………………..60
- Let’s Have Fun with Numbers Dr. Kamini Bhutani………………………………..61
- Positive Attitude Mehak BA I yr ……………………………………62
- Cyber Crime Khushi Yadav BA I yr……………………………..63

HOPE

Briefly visible above the vapour,
Gathering the last of the light
Smoke mingled with mist,
She walked down the deserted path.

Her life, a desperate note
Where one could scribble up a pile
Her life a twig
To bend and then break

There were no trees
to calm her down
With swishing sound of leaves
In the placid, soft wind

Like all worldly lives,
Hers too had to go down
Only to emerge up, into a bright new beginning
Because for every setting sun,
There awaits a breaking dawn

H.O.P.E. (Hold On, Pain Ends)

Dr. Mala Rani
Department of Commerce

Gender Discrimination

By being a girl, what is our fault?
We are the legendary epic of everyman's life

Yet, we face lack of respect and so much of revolt.

Let's overtake this discrimination and a freedom make
being a girl, , now it's a moment

Let's take all the insult and wrap them into a shroud.
Our this presence is the actual 'ESSENCE'

So, let's wake up and not lose a Single minute and make it worth.

Nandani
B A Programme I yr

ROLE MODEL OF EDUCATION

A Book….A Pen…..A Teacher

Has not only changed a 'Man' but also taught him to be a Legend in the field of 'Excellence'.

Education is the most precious and valuable gift of all.

Don't throw it away, by jumping of a wall.

Dream, Believe and try towards the Excellence, one day surely you will gain abundant of success.

As Excellence is the leading road to

……SUCCESS……And

A Book ….A Pen…A Teacher

Has of coursed changed a Man.

By being a legendary epic in the field of

……EXCELLENCE……

Nidhi Jha BA Program I Yr

And we never talked

No hopes no wishes
Just some fake promises
You'll never know
And I'll never show
Cause every time I did
You just wanted to get rid
Why? Why me?
Was it a big glee?
You promised, right?
Never to ignore, never to fight
I wanted to cherish it
But you were faking it
Can I not be blissful?
But how?

Even when you were the most followed rule
You wanted to be more selfish
More into yourself
When I was just trying to solve myself
You thought I was ignorant
But you were more arrogant
Well, I was egoistic
But in this mess
My ego did not intervene
It was yours which was keen
To make us mean
And
We never talked
Oh, sorry we did
But never about it

ALANKRITA
I Year BA programme

New Phase

I wake up and find myself in a dark and empty place.
Not the usual dark,
a deep dark hole, deeper than death.
A deafening silence...
Everything calm but so extreme.
I hear a faint voice coming from a distance,
High on curiosity, i follow it with bated breath.
I walked, until I felt like i was possessed.
I knew i was hypnotized,
Walking on a cold thin ice.
"Aren't you feeling scared?",
Words punching through my ears.
I listen to that voice over an over again,
Till it vibrates in my skull when all of this stops.
Minutes become hours, it gets darker and colder.
I wanted to scream and beg someone to save me,
But it was like having a prisoner tongue.
"I don't know what you want from me!",
While my tears fall flawlessly.
I hide and cower in the corner,
My mind is like a deadly disease.
"RUN AWAY!, where will you go?",
Nowhere, cause it's out of control.
Skin on my bones turned leather cold,
When i think all of this can still go on.
Don't look at me because I gave up.
A Chaos unfurls.
I pick my hair out in clumps,
Going sick in the head.
Cursed with rage,
All i see is a new phase.
I wrote this poem for my late grandfather.
ALANKRITA

Heavenward

Where did you go?
I was waiting for you to come home.
But you're gone,
And i watched you disappear.
You taught me things we all should learn .
I'll long to see you when it's my turn.
I will always see my youth in you,
And i know we will meet again soon.
Nothing will ever be the same,
And all I hear are the words that i needed to say.
I think about the moments that I never got to spend with you,
And i miss our little talks and the moments that I spent with you.
Everything went little by little until there was nothing at all,
And i always smile while listening to "Winner takes it all".
I wonder if you sing it with me,
I hope you're still with me.
And don't you worry,
I'll take care of your love with all the love left in me.
I just want you to come back,
But you're gone and there ain't no going back.
I wish we could exchange our places.
I wish I made you proud,
But I'm sorry for letting you down.
I should've told you everything
When one day you asked me what was bothering me.
I promise I'll tell you everything when i meet you.
Good is missing since you left.
Goodbye Old Man!
-ALANKRITA
I Year BA programme

Rain of thought

It was one sunny morning. I woke up and realised that
the bright sun was smiling at me. Suddenly clouds thundered and it started raining beautifully. My leaves in the garden could be seen dancing in myriad
colours . And this charming scene fabricated reflections in my mind and I started trembling with chaotic and peaceful contemplations. I got drenched with fertile figments of life.

I often wonder why humans have turned into thoughtless creatures. They have lost the perception of aesthetic beauty ,love, peace, honesty and innocence. Their conduct is like a small worm hiding
in dark and dusty ugly room uconscious of real existence .Ultra modern humans consider pragmatism
as the only way of life. They have deliberately drowned themselves in the river of greed, selfishness
and hollowness and seem to be enjoying nihilistic subsistence. These worms have buried deep the seeds
of tenderness and innocence in the ground. Souls of little worms are burning with vengeance and maliciousness. The presence of another worm builds enormous abhorrence in them. They merely like living in a small little space untouched by anyone.

Their gigantic hearts have melted into tiny hearts with
no endurance for other.
At this point, the only saviour is rain.The showers of
rain aim to replenish lost jewels of life. It fabricates cravings of contentment and tenderness . The drizzle
will restore lost humanity. Its drops will sensuously please the worms and coerce them to be back to human form. The life will be seen frolicking with the
other life. Innocence will come out and weep in jubilation. Beauty will chatter incessantly. Joy will find
more partners and will be intensified. Finally, love will
win the lost battle.
And so on. So when the communion of sky and earth
takes place and rain roars, murmurs and prattles

incessantly, we should soak ourselves…..

- Ms.Shivani Bhatia,
  Assistant Professor (English)

STOP BODY SHAMING

"Beauty doesn't have a wait limit, I am not going to suffer my mental health to have perfect body.
We all have to convey this from ourselves "

Here are we go! I Neha Singh Rajput and My Friend Tushika we have experienced! Body positivity awareness is spreading across the world, many doctors, influencers speak about this issue but it has not reached many people so until and unless it is not heard by all we should keep speaking about it. I have a friend who experience and shares her thoughts and feeling with me she was body-shamed by many because of her weight, she heard people saying mean things to her just because of her weight which ultimately affected her mental health.

When she was 16 years old she started having bulimia and till last year I used to starve myself. I don't judge anyone but myself when it comes to body image issues! She has never been satisfied with her body and she constantly nag herself to lose weight by starving a lot. She always ask me as a good friend if "I am gaining weight, I feel I need validation about my body image from others". Well, she was trying not to fall prey to such perfect body image issues. She was trying to be less remorseful of gaining weight. And this should be practiced by everyone who faces body issues, let's not fall into the societal norms of having an ideal body! Let us not constantly check the weight machine! Let's be kind to ourselves.

I am enough' - Students is raising awareness on Body shaming. How often have you seen students not only talking about social issues but doing something to tackle them?

Body shaming is deeply personal to us in many ways. In this society, where we are constantly criticized about the way we look, our represented Bharati college Delhi university spreading awareness for everyone to stand themselves and that they are perfect the way they are. It's important to communicate, share your thoughts, tell experience to friends, teachers, loved ones. However, no one can tell you that you didn't look good enough, had gained weight or dark skin. It is about time we started talking more about body positivity. Every one of us has faced it and had similar experiences and have gone through the same. Life is too short to live in the shadows. Take care of yourself, remind your good qualities and stop aiming for the perfection. Aim to be a good person, not the perfect person. Any challenges so far?

A huge challenge faced is changing mindset of those who believe that body shaming helps to improve the way they look and is a positive action.

What is our Aim ?

The aim is to acknowledge individual student achievement and furthering a lasting spirit of unity among all Round square schools and universities, where community service is an integral part of student's education and dispel notions about the 'perfect body' and addresses body shaming and eating disorders with a unique approach. This aims to normalize all body types.

'You may not be able to change all the people in the world, but even if few people change, the impact is immeasurable on many.'

Social media and body shaming

Social media often emphasizes physical appearance and makes it easy to post hurtful comments about others. The overall message is often that you should strive for the perfect body and find ways to hide your flaws. This can have a huge influence on your body image.

Body shaming on digital platforms is related to cyberbullying, but there are ways to fight back against those who body shame online, overcome the pain and anguish they cause, and reclaim your sense of self-worth.

See Cyberbullying: Dealing with Online Bullies.

Causes of body shaming

Our "selfie" culture emphasizes outward beauty and we're constantly bombarded with images of glamourous celebrities in magazines, advertisements, TV shows, and other types of media.

What you see every day on TikTok, Facebook, and Instagram can understandably make you feel envious of others or focus your thinking on your physical appearance and any perceived flaws. You may struggle to live up to these standards and experience negative feelings and judgements about yourself. This can become destructive when it diminishes your self-worth and body image.

A fixation with how you look can create unrealistic expectations that are impossible to achieve. Even when you know that these idealized images are digitally altered or enhanced, it's easy to fall into the trap of unfavourably comparing yourself or others.
Thank you!

-by Tushika Manroy and Neha Singh Rajput

LET's HAVE FUN WITH NUMBERS

- Multiplying by 6
  When we multiply 6 by an even number, the answer will end with the same digit. The number in the ten's place will be half of the number in the one's place. Example:-
  6 x 2 = 12
  6 X 4 = 24
  6 x 6 =36

- Same Three Digit Number
  When we have three digit numbers in which each of the digits is the same like 444,777,999 and so on. The answer is always 37 when we divide the three digit number by the sum of three digits.
  444 / 12 = 37
  777 / 21 = 37
  999 / 27 = 37

- Square the number ending at 5
  When we square the number ending at 5. The result will be 25 at the end and number multiplied with next number will come before 25.
  45 x 45 = 2025 (4x5 25)
  75 x 75 = 5625 (7x8 25)

- Memorizing Pi
  The value of Pi can be remembered by counting the number of letters in each word of the sentence:
  "How I wish I could calculate Pi" = 3.141592

- The 11 Rule

When we multiply two digit numbers by 11 then separate the two digits. Add the two digits together. Place the number between the two digits.
62 x 11 = 682
75 x 11 = 825 (7+1 2 5)

Dr. Kamini Bhutani
Associate Professor
Commerce Departmment

POSITIVE ATTITUDE

Attitude is a little thing that's make a big difference. Having a positive Attitude means being optimistic about situations, interactions and yourself. Positive Attitude is very important for a person to Live healthy and energetic .We have to tackle with situation in a positive way . For ex - Some peoples faced challenges to fulfill their dreams but some some peoples take it as a burden. So we have to give response instead of react. So if we have a positive attitude we can easily create our own path . Everything has a two faced positive and negative but its totally upto you in which direction you want to go . Always give priorty to positive way .

"Our attitude towards Life determines life's attitude towards us "

Mahak
B.A Program Semester II

CYBER CRIME

Everybody thinks that only stealing someone's private data is cyber crying but in defining terms we can say that it refers to the use of electronic devices for ceiling someone's data or trying to harm them using a computer.

Beside it is an illegal activity which involves a series of issues ranging from theft to using your system or IP address as a tool for committing a crime.

We can say that cyber crimes are categorised into four types these are financial privacy, hacking and Cyber terrorism.

The financial crime they steal money of account holders or stole data of company leads to financial crime.

Privacy crime includes stealing your private data which you do not want to share with the world.

In hacking they international deface a website to cause damage or loss to the public or o wner.

Modern day terrorism has grown way beyond what it was 10 to 20 years ago but cyber terrorism is not just related to terrorist or terrorist organization but to threat some person or property to the level of creating fear is also cyber terrorism.

Khushi yadav
1st year BA Program

ANNUAL DAY CELEBRATION

Wall of Nature

COLLEGE
CELEBRATIONS
AN 2022

Cover Design

- Ms. Pooja Kanda (Cover Art)
- Mr. Anurag Maurya
- Mr. Chandranshu Tiwari
- Mr. Niyas Ahmed
- Mr. Ram Prakash D
- Mr. Stanzin Lhaskyabs

About the journey of NCWEB & Bharati College Center

By an amendment of Delhi University Act in 1943, women students were enabled to take some of the examination of the University with special coaching but without attending regular classes. This gave shape to the Non-Collegiate Women's Education Board (NCWEB) in 1944, which is now well established. At present, the enrolment in NCWEB is more than 31,000. Only women students residing in the National capital Territory of Delhi can enroll themselves as students of the Board. NCWEB is a unique system with lectures on weekends leaving students with five working days to follow their dream.

BHARATI COLLEGE started its NCWEB Centre in 2003 under the flagship of Dr. Kanta Rani Bhatia by admitting students in two courses B.A. and B.Com. The classes at this centre are being held on SUNDAYS and during ACADEMIC-BREAKS. In weekdays, students have ample time and scope to pursue their dreams and work accordingly. This is a satisfactory and promising way to attain a degree from University of Delhi. Here, students get the benefit of direct teaching as well as extra-curricular activities organized by the centre. That is how they are given exposure of academic life as well as co-curricular activities which play crucial role in shaping their life. At our centre, TIC, Deputy Coordinator and the non-teaching staff are always available to help NCWEB students in every possible way. And, we strive to take our centre to new heights in terms of academic excellence and growth of our students. Some of our NCWEB students have been part of regular NCC course and they have had excellent achievements. At present we have total 1,233 students enrolled with us, out of which 428 are B.Com students and rest 805 are pursuing B.A. There are 441 First year, 383 Second year and 409 Third year students.

PRINTED BY : S S PRINTER (9910309279)